

СТРАНИТЕ ОТ ИЗТОЧНА И ЮГОИЗТОЧНА АЗИЯ И АЗИАТСКО-ТИХООКЕАНСКИЯТ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ ЦЕНТЪР

Марин Русев

Развитието на Изтока е едно непрекъснато движение, при което новостите не разрушават старите устои на цивилизацията, а органично се вписват и разтварят в традицията. Азиатско-Тихоокеанският регион е арена на противопоставяне на значими външни и вътрешни центрове на силата. Тази част от света се превръща в най-големия пазар на стоки, услуги и идеи през ХХІ век. Големият цивилизационен синтез в региона през последните десетилетия предизвиква тежки социално-икономически катаклизми, които до голяма степен бяха инспирирани и направлявани от външни фактори. В перспектива Западът едва ли ще може да налага своите критерии за либерална демокрация в региона, без да се съобразява с неговата социо-културна специфика.

„Геополитическото бъдеще на планетата зависи от това, ще съумее ли англо-американската тенденция за експанзия по паралелите да пробие съпротивата на източноазиатската тенденция за експанзия по меридианите“ (Haushofer, 1943).

Азия е уникален по своите природни, демографски и икономически мащаби континент, който открито декларира своите претенции за световно лидерство в социално-икономическия живот на планетата. Със своя огромен природно-ресурсен, демографски и стопански потенциал Азия навлиза в ХХІ век, предвещавайки и солидно участие при формирането на глобалните проблеми, стоящи пред човечеството — природно-ресурсни, социално-демографски, екологични, културни, политически и пр.

Поради огромните си мащаби, природногеографски и етноконфесионални контрасти, както и благодарение на специфичните особености в историко-политическото и социално-икономическото развитие на отделните региони от континента Азия трудно би могла да се поддаде на унифицирана и еднозначна характеристика. Тя е многолик континент. На север се простира евро-азиатската мегадържава Русия, обградена с остатъците от разпадането на суперсилата СССР. На югозапад доминира ислямът начело с най-проспериращата през втората половина на ХХ век негова част — Арабския свят. На юг е субконтинентът Индия — един необхватен космос от богатство и нищета, изостаналост и съвремие, могъщество и трудноразрешими проблеми. На изток и югоизток, под булото на конфуцианската и будистката култура, лидират колоси като Япония, Китай; новите индустриални държави („тигри“) —

Южна Корея, Тайван, Хонг Конг и Сингапур, амбициозното търговско-икономическо обединение на държавите от АСЕАН, част от които предвещават появата на нови „тигри“.

Наред с проспериращите държави съжителстват и такива, които с големи усилия изхранват бързонарастващото си население, трудно успяват да модернизират икономиките си и да се издължат на своите кредитори — Непал, Кампучия, Бангладеш, Пакистан, Индонезия, Шри Ланка и др. Особена категория са страни като Северна Корея, Афганистан, Иран, Ирак и Мианмар, където идеологическият и религиозен авторитаризъм продължава да компрометира бъдещето на милиони хора.

Разнопосочните социално-икономически, културни и политически процеси в регионалното развитие на Азия предизвикват все по-осезаем интерес към континента. С особена сила това важи за най-бурно развиващия се регион — Източна и Югоизточна Азия. Неговият териториален обхват се простира върху държавите Япония, Северна и Южна Корея, Китай, Тайван, Мианмар, Тайланд, Лаос, Виетнам, Кампучия, Малайзия, Индонезия, Филипини, Папуа-Нова Гвинея. Често за тези страни неправилно се използва понятието Азиатско-Тихоокеански регион. Последният има по-широк географски обхват, като включва също руското Тихоокеанско крайбрежие на север, Австралия, Нова Зеландия и няколко групи тихоокеански острови на югоизток — Мариански, Каролински, Маршалски, Кирибати, Соломонови и др.

Понятието Източна и Югоизточна Азия има преди всичко социо-културно и политико-икономическо съдържание. Територията на региона обхваща 9,5 % от земната суша. Отличава се с изключително голям природноресурсен потенциал (въглища, нефт, руди на черни, цветни и редки метали, благоприятни за стопанството хидро-климатични характеристики, огромен хидропотенциал, големи горски и селскостопански ресурси). Една от отличителните характеристики на региона е големият му демографски потенциал — тук живее всеки трети жител на планетата. Геополитическата значимост на региона е обусловена и от важното транспортно и търговско-туристическо географско положение, както и от високата относителна степен на индустриализация и инфраструктурна обезпеченост на страните. Освен това от значение е и изключително голямата динамика на политическите процеси след Втората световна война — деколонизацията, противопоставянето между Изтока и Запада, прехода към либерално-демократичен модел на развитие в повечето държави през последните десетилетия и пр.

ЗНАЧЕНИЕТО НА РЕГИОНА ЗА МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОТНОШЕНИЯ

Мястото на Източна и Югоизточна Азия в международните икономически и културно-политически отношения се определя от търговско-икономическата и военнополитическата мощ на държавите от региона, както и от спецификата на етно-конфесионалния облик на народите, които я населяват. В тази част на света се произвежда 1/5 от световния брутен вътрешен продукт (J m a g e s..., 1995). Все повече нараства делът на региона в световната търговия. Ако през 1970 г. той е 10,5 %, то през 1992 г. е вече 22,1 % (UNCTAD..., 1992). Социално-икономическото развитие на страните от Източна и Югоизточна Азия до голяма степен е свързано с демографската ситуация в региона и произтичащите проблеми по изхранването и заетостта на населението. Според модела на индустриализация тези проблеми се решават или чрез

бързо развитие на обработващата промишленост, или чрез оптимизиране темповете и структурата на селскостопанското и промишленото производство при съчетаване на традиционните и съвременните икономически сектори. Настъпилите изменения в световното стопанство след 60-те години — глобализация на производството, суровинно-енергийна криза, въвеждане на неопротекционистична политика в развитите страни спрямо страните от „третия свят“ и др., ускрояват започналата след Втората световна война диференциация и поляризация между отделните страни в региона. Този процес проличава особено ясно в еволюцията на икономическата интеграция на двустранна и многостранна основа. За неговото задълбочаване съществено значение изигра идеологическото и военнополитическото противопоставяне в периода на „студената война“.

Характерна особеност за социално-икономическата и политическата ситуация в Азиатско-Тихоокеанския регион е постоянно високият интерес от страна на световните суперсили. В годините след Втората световна война тази част от света се развива под сянката на глобалното противопоставяне между САЩ и СССР, въпреки че до пряк сблъсък между тях не се стигна. Неколкократно увеличилото се руско военно присъствие обаче след 60-те години предизвика остра реакция в Америка, която смята Азиатско-Тихоокеанския басейн за своя зона на влияние.

Главна съставляваща на тихоокеанските международни отношения през последните десетилетия са американо-японските отношения. Те са белязани от една все по-изразителна тенденция — увеличаването на относителната икономическа мощ на Япония — локомотива на източноазиатското икономическо чудо, световния banker с неприкрити амбици за присъединяване към „Клуба на великите“ в Съвета за сигурност на ООН. Въпреки големите си ангажименти към САЩ напоследък страната отдава все по-силно предпочитание на източноазиатското икономическо сътрудничество. Независимо от историческата обремененост вследствие на милитаристичните опити на Япония за създаването на т.нар. „Велика източноазиатска сфера на благоденствие“ днес Токио търси оптимални финансово-икономически форми на присъствие на материка чрез активиране на регионално икономическо сътрудничество, освободено от попечителството и лидерството на САЩ. На практика обаче този процес протича по две основни направления. Първото е характерно за северната част на региона, където Южна Корея, Китай и Япония отдават приоритет на двустранното сътрудничество. Второто се осъществява в Югоизточна Азия, където функционира АСЕАН — най-динамично развиващата се регионална групировка в света. Към нея принадлежат държавите-учредителки от 1967 г. — Индонезия, Малайзия, Сингапур, Тайланд и Филипините, както и приетият през 1984 г. Бруней. През 1994 г. статут на наблюдател в организацията получи Мианмар, а през 1995 г. за 7-ми редовен член бе приет Виетнам.

В отговор на новата политико-икономическа конюнктура САЩ преосмислят своята стратегия в региона. Расте броят на големите американски и японски предприятия, включени понякога и с участието на Южна Корея в тристранно коопериране и сътрудничество при производството на високотехнологични продукти. Така например водещи американски и японски електронни гиганти проектират превръщането на Япония в тихоокеански интелектуален център и предмостие за огромните азиатски пазари. От началото на 90-те години САЩ провеждат целенасочена политика за икономическа интеграция със страните от региона, която да бъде алтернатива на търговската война и

разрушителната икономическа конкуренция. Създадената през 1989 г. от 15 държави Конференция за азиатско-тихоокеанско икономическо сътрудничество (АПЕК) обаче започна своята дейност без ясна програма и се ограничаваше само с редовни годишни срещи за съвместно проучване на различни проблеми. Още през 1990 г. източноазиатските страни—членки на АПЕК, се опитаха да елиминират английскоговорещите членове на организацията, като създадат т.нар. Източноазатска икономическа група. Новата формация според представителите на Малайзия трябва да се гради около Япония като икономически и технологичен център. Идеята обаче не беше подкрепена не само от Япония, но и от Южна Корея, Тайван и Китай. Стигна се до създаването само на чисто консултативен орган — Източноазиатски икономически съвет в рамките на АПЕК.

Динамиката на съвременните социално-икономически процеси превръща тихоокеанското геополитическо пространство в арена на противопоставяне на държави с разнопосочни интереси. В годините след Втората световна война най-голямо значение за международните отношения в Азиатско-Тихоокеанския регион придоби позицията на САЩ, чиито стратегически интереси са твърде различни от интересите на старите колониални империи. Трябва да се отбележи, че именно американските компании станаха катализатор за икономическото възраждане на Изтока през последните 50 години. Постепенно в центростремителната сила на американо-японското сътрудничество беше увлечена и геополитическата периферия на Пасифика. На един или друг етап това сториха Южна Корея, Сингапур, Тайван, Филипините, Малайзия, Китай, Кампучия и дори все още комунистически Виетнам. Днес Америка полага целенасочени усилия за изграждане на азиатско-тихоокеански диалог на многостранна основа по въпросите на сигурността, но все още отдава приоритет на отношенията с Япония и Южна Корея. Политиката спрямо Китай е пронизана от противоречието между търговските интереси на САЩ и идеологическите ангажименти на Вашингтон пред западния свят.

Икономическият просперитет на Китай през последните години предизвика значителни промени в съотношението на силите в региона. За периода 1980—1995 г. страната е увеличила 4 пъти своя брутен вътрешен продукт, който се равнява вече на около 700 млрд. долара. Темповете на нарастване се очаква да се задържат на около 10 % годишно до края на века. След присъединяването на Хонг Конг през 1997 г. се очаква страната значително да увеличи относителната си тежест в световната икономика и политика. Днес Пекин изоставя ролята си на балансьор от времето на „студената война“ и вече претендира за културна, военнополитическа и икономическа алтернатива на западната демокрация и либерално пазарно стопанство. В този смисъл не трябва да се забравя пророческото предсказание на Б ж е ж и н с к и (1994), че Китай притежава потенциала да бъде културен и политически пример за страните от Третия свят след провала на комунизма и разпадането на СССР. Това може да го превърне в потенциално равен на страни като САЩ и Русия с всичките произтичащи от това последствия.

От значение за политическата стабилност в региона е позицията на Русия — ядрото на разпадналия се комунистически блок, с огромен военен и природен потенциал, но с нестабилно политическо поведение, стари имперски амбиции и претенции. Западният вектор на външната политика едва ли ще бъде достатъчен през XXI век за поддържането на глобално геополитическо присъствие на тази все още суперсила. По всяка вероятност в бъдеще Москва ще се опита приоритетно да използва своята азиатско-тихоокеанска перспек-

тива и максимално да се възползва от уникалното си положение на мост между два континента (Р у с е в, 1995). Значителна пречка за това днес са старите териториални спорове по граничната р. Амур и Курилските острови, както и незначителният икономически и демографски потенциал на страната, разположен по Тихоокеанското крайбрежие. Русия обаче разполага с огромен военен потенциал в региона — около 500-хилядна армия, 110 подводници със стратегически ракети и постоянно прехвърлящо се от Европа оръжие в съответствие с Договора за конвенционалните въоръжени сили. Освен това огромни армии в региона поддържат Китай — 3 млн. души, Северна Корея — 1 млн., Виетнам — 900 хил., Южна Корея — 600 хил. Все по-застрашително над Азиатско-Тихоокеанския регион надвисва ядрената сянка на китайските въоръжени сили. Предполага се, че до 2010 г. Китай ще създаде много по-усъвършенствани стратегически ядрени системи с 50—70 междуконтинентални балистични ракети, разположени на подвижни установки или в укрепени силози. Техният обсег на действие ще бъде около 12 хил. km и ще могат да поразяват обекти в цяла Азия, Западна Русия и Тихоокеанското крайбрежие на САЩ (Р и ч а р д с ъ н, 1995).

Съществен фактор за икономическия просперитет на региона са Южна Корея (10 % прираст на brutния вътрешен продукт през 1995), Тайланд (8,6 %), Сингапур (8,4 %), Индонезия (7 %), Тайван (6,8 %) и др. Само валутните резерви на споменатите държави надхвърлят 250 млрд. долара.

Усложнената политико-икономическа интеграция в рамките на пространства, чиято периферия вече включва не само Южния, но и Източния Пасифик, превръща Азиатско-Тихоокеанския регион в най-големия пазар на стоки, услуги и идеи през XXI век и е най-яркият пример за бързорастящата глобализация на международните отношения.

КОНФЛИКТИТЕ В РЕГИОНА

Международните военнополитически и вътрешните социално-икономически конфликти са важен индикатор за устойчивостта на социо-културните системи, както и за състоянието на международните отношения в глобален и регионален план. Всъщност конфликтите съпътстват историческото развитие на всеки регион от Земята и въпросната устойчивост се измерва не толкова от тяхното наличие или отсъствие през определен период от време, колкото от интензивността им. Големият цивилизационен синтез през XX век, представляващ противоречива комбинация в еволюцията на различни икономики и културно-политически системи, предизвика остри катаклизми в Азиатско-Тихоокеанския регион. След 1945 г. тук са се състояли дванадесет големи военни конфликта, а вътрешните политически страсти предизвикват над двадесет преврата, повечето от които завършват с кръвопролитни граждански войни. Трябва да се посочи голямата зависимост на тези процеси от външни центрове на силата. Повечето от тях са пряк или косвен резултат от разпадането на колониалната система на континента и гигантското идеологическо противостояне между капиталистическите и социалистическите страни в глобален план.

Причините за съвременните конфликти в региона трябва да се търсят още в края на миналия и началото на нашия век, когато се засилва борбата за преразпределение на сферите на влияние между Великите сили. Важни етапи на този процес са насилственото „отваряне“ на Япония за американските и европейските стоки и култура, революцията „Мейджи“ и последвалата индустриализация и милитаризация на страната; разделянето на Китай на икономически зони на

проникване между Русия, САЩ, Великобритания, Германия, Япония и антифеодалната революция в страната през 1911 г.; френската колонизация на Индокитай; Руско-японската война през 1904—1905 г.; Първата световна война; японската окупация на Корея, Манджурия, Източен Китай и Северен Виетнам през 1911—1931—1937—1941 г. и пр.

Ново начало на международните отношения в Азиатско-Тихоокеанския регион поставят края на Втората световна война, капитулацията на Япония, отслабването на британското и засилването на американското и съветското военнoстратегическо присъствие, гражданската война в Китай и революционният взрив, довел до възникване на мощно антиколониално и антикапиталистическо движение в повечето от разглежданите страни. И докато СССР и Китай открито подкрепяха революциите и промените, САЩ и западните държави демонстрираха стремеж към запазване на традиционните обществено-политически устои в региона и постепенно еволюционно движение към западния модел на пазарно стопанство и либерална демокрация.

Характерът на всеки конфликт се определя от подбудителните мотиви на силите, които са го породили. Характерно за конфликтите в региона е преплитането на разнопланови мотиви и многослойни движещи сили. Такова прекриване води до трудно дефиниране на характера на конфликтите и възможностите за тяхното разрешаване. Друг важен момент е типологизирането на конфликтите, разграничаването на съществените черти от второстепенните, които само придават специфична одраска, но не определят тяхната същност. Типични примери за перманентни, многопластови по своята същност и комплицирани от външни сили конфликти са тези в Корейския полуостров и полуостров Индокитай. От понисък геополитически ранг са споровете за Курилските острови, отделянето на Тайван от Китай, подялбата на остров Тимор и нашумелият напоследък спор за островите Спратли. Като специфичен политико-екологичен, но показателен за бъдещите международни отношения може да се определи конфликтът с френския ядрен полигон на остров Муроруа.

Корейската криза има своята предистория още със съперничеството за влияние в страната между Китай и Япония в края на миналия век. Оценявайки изключителното геополитическо значение на полуострова, впоследствие в борбата се включват Русия и САЩ. Важен исторически репер в развитието на корейската криза са резултатите от Втората световна война. През август 1945 г. страната е „освободена“ от 36-годишна японска окупация с помощта на Съветската армия. В южната част на страната обаче започва да функционира американска администрация. В условията на вече зараждащата се „студена война“ административната подялба на Корея прераства в идеологическа и военнополитическа и води до кървав сблъсък през 1950—1953 г., който по вече изпитания испански модел бързо прераства в прикрит международен конфликт. В него премерват сили „доброволци“ и „инструктори“ от СССР, Китай, САЩ и дори редовни военни части от Турция! След 15 години южно-корейски военни части участват в друга кървава баня — Виетнамската война.

През последните десетилетия международната общност полага много усилия за разрешаване на корейската криза. Това обаче се оказва невъзможно, защото ходът на събитията се диктува от двете суперсили, които активират идеологическите противоречия и тушират обективните предпоставки за сближаване. Едва през 1973 г. в условията на относително отслабване на международното напрежение ООН разпуска компрометираната се Комисия за възстановяване и обединение на Корея, а КНДР получава статут на наблюдател към организацията. През 80-те години значително се засилва тенденцията за по-

голяма външнополитическа самостоятелност на двете държави, а конфликтът между тях започва да придобива своя собствена логика на развитие, в значителна степен освободена от волята на външните центрове на силата.

С много по-силно изразена многопластовост се отличава Индокитайският геополитически възел. Въпреки че този район на света придоби известност и се олицетворяваше с Виетнам като държава, някак си в информационна сянка остана неговото географско ядро — Кампучия. Именно тази държава изживя най-тежката трагедия през годините на „студената война“, и не защото беше обект на по-голяма външна агресия, а защото допусна вътрешното самоубийство като резултат от международното напрежение. През 1863 г. страната е обявена за френски протекторат, през Втората световна война е окупирана от Япония, а след нея отново е притежание на Франция. През 1953 г. Кампучия е вече независима, но бързо е въвлечена в поредица от кървави военни режими. Последният от тях идва на власт през 1975 г. с подкрепата на „световния социализъм“ и си поставя за задача изграждането на най-зловещия през най-новата история на човечеството концлагер-държава. Политиката на Пол Пот и Йенг Сари води до безпрецедентна национална катастрофа. Само за няколко години са избити над 3 млн. души, унищожена е интелигенцията, разрушени са промишлените предприятия, голяма част от населението емигрира зад граница, страната попада в пълна международна изолация.

През 1979 г. във вътрешния конфликт се намесва Виетнам. Протежираното от него правителство се заема отново да приобщи страната към световната социалистическа система, което увеличава мащабите на социално-икономическата криза. В резултат настъпва политически хаос и отново е въведено военно положение. Едва след намесата на ООН започва процес на бавна стабилизация в страната, но той се препятства от сепаратизма на „червените кхмери“, неконтролируемото нарастване на населението и произтичащите от това проблеми със заетостта и изхранването му, неблагоприятните последици от продължителната международна изолация на страната и пр.

Благодарение на редица обективни и субективни причини през последните десетилетия много по-голяма геополитическа значимост придоби Виетнам. След френската колонизация и японската окупация през Втората световна война и следвоенния отказ на Франция от наставничество Виетнам има всички шансове за самостоятелно прогресивно развитие. Вместо това страната бързо се оказва във водовъртежа на глобалното противопоставяне между Изтока и Запада, чиито интереси тук са по-скоро от представително стратегическо естество, отколкото от някакво политическо или икономическо значение. В резултат от преплиташите се интереси на САЩ, СССР и Китай страната е поделена по корейски образец, но последвалата братоубийствена война продължава много по-дълго и струва на виетнамския народ много по-скъпо — над 10 млн. жертви, опустошена природа и неизброими материални и морални щети. Едва през 1975 г. социалистическият Север надделява над изоставения от САЩ Юг. След разпадането на „Източния блок“ Виетнам безмълвно възприема китайския модел на преход без големи вътрешни сътресения. Външнополитическата ориентация на страната обаче се променя рязко, става изключително гъвкава и поставя на преден план икономическите приоритети. Днес в изказванията на представители на виетнамската дипломация преобладава мнението, че страната за първи път в своята история няма врагове.

От съществено значение за стабилитета в Азиатско-Тихоокеанския регион са и вътрешнополитическите процеси, чиято динамика води до колебания и промяна на акцентите в ценностната система на редица традиционалистични об-

щества. Типични примери в това отношение са сътресенията в Индонезия, Кампучия и Тайланд — страни, изпитали марксизма, войните и бедността, страни, които днес се стремят към благоденствие без идеологически отенък. Вътрешни еволюционни процеси зреят и в такива вече консолидирали се нации като например китайската и японската. Възбужданията на площад „Тянанмън“ и изявите на религиозната секта „Върховна истина на Аун“ индикират разместване на социално-икономическите и културно-политическите пластове в тези страни. Показателен е фактът, че във все още „социалистически“ Китай спестяванията на 3 млн. души надхвърлят доходите на около 800 млн. души (А в р а м о в, 1995). Други по същество китайски проблеми, които обаче често стават обект на международните отношения в региона, са признаването на Тайван, предстоящото връщане на Хонг Конг, сепаратизмът в Тибет и др.

Огромнен центробежен потенциал при формирането на международните отношения през следващия век крие етноконфесионалната мозайка в региона. Това важи не само за огромните по територия многонационални държави като Китай, Индонезия, Филипините и Малайзия, но и за такива като Мианмар, Виетнам и Тайланд, в някои от които сепаративните тенденции придобиват все по-ясна изразителност и декларативност. Фактите са недвусмислени — в Китай живеят над 50 националности; в Индонезия — 300 етнически групи и 9 големи народности; във Филипините — 90 народности, обединени в 4 етнически групи; във Виетнам — 60 народности, принадлежащи към 2 езикови групи; в Мианмар — 70 народности и племена (А з и я..., 1984). Обща характеристика на страните от Югоизточна Азия е значителният дял на китайското население в тях — Сингапур (77 %), Малайзия (35 %), Тайланд (10 %), Мианмар, Лаос, Виетнам и Индонезия (8—4 %). По-голямата част от него живее в градовете и като правило играе първостепенна роля в търговско-икономическия живот на съответните страни и традиционно държи ключови позиции в държавно-административния им апарат.

Пъстрата етническа мозайка в страните от Източна и Югоизточна Азия допълнително се усложнява от разнообразния религиозен състав на населението им. В Китай съжителстват конфуцианство, будизъм, даоизъм, ламаизъм и християнство; в Япония част от тези религии са примесени с шинтоизма; в страните от Индокитай освен тях широко разпространение имат местните вярвания; в Индонезия и Малайзия преобладаващата религия е ислямът (съответно 85 % и 58 %); а във Филипините 86 % от вярващите са католици.

Осигуряването на азиатско-тихоокеанската сигурност е важна съставна част от гарантирането на планетарната стабилност. Очевидно е, че международните военнополитически и вътрешнодържавните социално-икономически конфликти заемат традиционно ключово място в цялостното развитие на региона. Големите противоречия в него са трупани от векове и затова един общ регионален подход несъмнено изисква не само задълбочаваща се икономическа интеграция, а и оптимални конструктивни геополитически решения.

СПЕЦИФИКА НА ПОЛИТИЧЕСКАТА КУЛТУРА В РЕГИОНА

*„Западът е Запад, Изтокът е Изток,
няма да се срещнат никога.“*

Този цитат принадлежи на английския писател Ричард Киплинг и до днес възбужда спорове сред философи, социолози и политолози. Едни са съгласни

с него, твърдейки, че взаимното разбиране между Изтока и Запада е наистина недостижимо. Други — напротив — доказват, че Изтокът се европеизира, а Западът проявява все по-голям интерес към източната традиция в областта на философията, религията, изкуството, медицината и пр. Очевидно е, че съвременният Изток вече е приел както част от достойнствата, така и част от пороците на западната цивилизация. Въпреки това Киплинг като че ли е прозрял главното — вътрешното съдържание, а не външната форма на Изтока. Докато Западът демонстрира прекъснатост в своето хилядолетно развитие и всеки нов стадий (античност, Средновековие и пр.) се съпровожда от унищожаване на голяма част от старата ценностна система, развитието на Изтока е едно непрекъснато движение, при което новостите не разрушават старите устои на цивилизацията, а органично се вписват и разтварят в традицията.

От голямо значение за устойчивостта на източната цивилизация е специфичният мироглед на населението, формиран като резултат от идеологически, философски и религиозни схващания. Основа на източния мироглед е вярата в безкрайната верига от редуващи се смърт и възраждане на всеки човек във винаги различен облик. Тази постановка поражда представата за вечно движение на материята в затворен цикъл. Оттук води началото си и общоизвестният фатализъм на Изтока — вярата в невъзможността да се измени предначертаната от бога съдба. Поради това така ценените в западната цивилизация понятия като „свобода“, „демокрация“ и „либерализъм“ тук са непознати в техния класически смисъл. Преобладаващите акценти в социалното съзнание на населението са не правата, а задълженията. Всеки индивид е длъжен да съблюдава традициите, ритуалите и системата на подчинение в обществото. Разбира се, днес условията за спазване на тези порядки са се променили значително, но тяхната специфика продължава да играе съществена роля за формирането на съвременния облик на източноазиатските общества.

Днес държавите от региона се стремят не толкова към демократизирането на своите обществено-политически системи, колкото към изграждането на конкурентноспособни национални стопанства. Трябва да се отбележи, че икономическият просперитет на Азиатско-Тихоокеанския регион през последните десетилетия се осъществява в относително тесни вътрешнодържавни рамки, в повечето случаи — далеч от демократическото „заиграване“, валидно за западния свят. Началото на икономическия растеж в повечето от страните на Източна и Югоизточна Азия става в условията на авторитарни режими. Типични примери за това са довоенна Япония, маоистки Китай, режимът на Чан Кай Ши в Тайван, „бирманският път към социализъм“, Индонезия с несменяемия президент Сухарто и неговата „направлявана демокрация“, силната еднолична президентска власт в Южна Корея, монархически устроената Малайзия, 25-годишното управление на Фердинанд Маркос във Филипините и пр. Даже в бастиона на твърдия икономически либерализъм — Хонг Конг, правителството се назначава от губернатора, а политическите дебати се ограничават в триъгълника между колониалната администрация, Пекин и местните магнати.

Единствените изключения от общата политическа картина в региона са Япония и Сингапур, където държавното устройство е организирано максимално близко до западните образци — политическите партии в тях функционират от 1945 г. насам, парламентите се преизбират редовно на 4—5 години, профсъюзите играят значителна роля във вътрешнополитическия живот на страната. И тук обаче се наблюдават признаци на своеобразен авторитаризъм, който, макар и в много по-меки форми, „носи отговорността“ за проспе-

ритета на страната. Така например в Япония около 4 десетилетия управлява Либерално-демократическата партия, а обществото е така устроено, че на практика лишава индивида от големи възможности за социално-икономически избор. В Сингапур от 1959 г. на власт е Партията за народно действие (ПНД), чийто членски състав е предимно китайски. От 1966 г. в ориентираната към реекспорт държава правото на стачки е в значителна степен ограничено. От 1980 г. генералният секретар на единствено легитимния профсъюз в страната е министър в правителството (!) и провежда политика на „социално партньорство“. Традиционните пространства на политическата опозиция са силно ограничени от управляващите политически и делови среди. Под абсолютния контрол на ПНД са студентските организации и младежките движения, медиите и даже правосъдието!

Нито една от развиващите се страни в региона не може да се класифицира като демократична в западния смисъл на думата. Така например управлението в Малайзия е може би най-перфектният тоталитарен режим в наше време, понеже успява редовно да се легитимира по време на проформа проведените „свободни избори“. В Тайланд почти без прекъсване от 1932 г. управляват военни режими. Монархията, армията и религиозните институции тук не могат да бъдат обект на никаква критика. Очевидно е, че демократичните процеси в региона са повърхностни и срещат отпор сред консервативно настроените обществени групи, а в някои случаи са умело дозирани и направлявани. Днес само във Филипините и Сингапур редовното провеждане на изборите е относително гарантирано, а в Малайзия резултатите от тях са предрешиени поради консервативната изборителна система. В Индонезия опозицията има конституционно задължение да подкрепя правителството!

Въпреки цитираните многобройни примери не би било правилно да се направи еднозначен извод, че сами по себе си авторитарните режими са достатъчно условие и единствен ключ към икономическия просперитет. Много са примерите за това, докъде може да доведе авторитаризмът в съчетание с централизирано икономическо управление и планиране, пълен приоритет на държавната собственост и безпринципни социални привилегии, но при отсъствието на чуждестранни инвестиции и откъснатост от световното стопанство — КНДР, Северен Виетнам по времето на „студената война“, Бирма начело с генерал Не Вин и пр.

Класическият избор между политическа демокрация и икономически просперитет придобива в региона специфични измерения. В търсенето на оптимален обществено-икономически модел на развитие повечето от посочените страни като че ли по различни пътища достигат до един балансиран тип авторитаризъм, благоприятен най-вече за икономическите приоритети на държавата. Този авторитаризъм до голяма степен има своите корени в конфуцианската ценностна система. Видно е, че съвременният тип държава в Източна и Югоизточна Азия се гради на една своеобразна триада: патернализъм — корпоративизъм — национализъм. Патернализмът се изразява в господство на държавата или по-точно на централния авторитет. С признат по един или друг начин авторитет държавата покровителства всички слоеве на населението и предотвратява радикалните обществени сътресения. Корпоративизмът ограничава свободата на профсъюзите и защитава интересите на корпорацията в ущърб на индивидуалните интереси. Под национализъм се разбира изграждането на условия за защита най-вече на националния икономически интерес — преференции за национални фирми и стимули за приоритетна консумация на местни изделия, както и недопускане на международен диктат особено в областта на търговията. Плодовете на икономическия просперитет се разпределят според заеманото от индивида място в общест-

вената йерархия и личните му заслуги за постигането на крайния резултат. В противовес на западния модел в страните от региона преобладава мнението, че най-подходящият път към демокрацията минава през икономическия растеж. Трябва да се добави, че за динамиката и посоката на икономическия просперитет в тях от съществено значение са все още неовладеният „демографски взрив“, както и някои качествени характеристики на населението — жизненото равнище, влиянието на религията върху формирането на материалната ценностна система и пр.

Един от най-типичните примери за специфичния вътрешнополитически облик на страните в региона са общественно-икономическите процеси във Виетнам. Тяхната динамика и рязка смяна на посоките през последното десетилетие съвсем не отдалечава страната от нейната азиатска идентичност. Напротив, те са по-ранното доказателство за приоритетното придържане към икономическите приоритети за сметка на политическите. Ако се съди по фактите, светът като че ли се доверява на виетнамското правителство. През 1993 г. Международният валутен фонд сключва благоприятно за Виетнам финансово съглашение. През 1994 г. САЩ вдига търговското ембарго за страната. След това Ханой е посетен от премиер-министрите на Сингапур, Тайланд и Австралия, президента на Филипините, британската принцеса Ана, министъра на икономиката на Тайван. Преките чуждестранни инвестиции във виетнамската икономика само за периода 1993—1994 г. нарастват от 3,5 на 10 млрд. долара, растежът на БВП надминава 8,5 %. През 1994 г. страната получава статут на наблюдател в ГАТТ и пълно членство в АПЕК. Най-голямото признание за успехите на виетнамските реформи в икономическата област е приемането на страната за пълноправен член на АСЕАН, акт, който може да се разглежда като един от най-ироничните поврати в съвременната история. Не трябва да се забравя, че АСЕАН възниква преди всичко като политическа организация по времето на Виетнамската война, призвана да предпази Югоизточна Азия от комунизма. Дълго време годишните конференции на организацията се занимават предимно с приемане на декларации срещу Ханой. Днес обаче тази война завършва в полза и за двете страни.

Според Хънтингтън (1993) конфуцианската цивилизация наред с ислямската ще бъдат труднопреодолими препятствия за провеждането на глобална политика под ръководството на атлантическия свят. В този смисъл Западът няма да може да налага на страните от Източна и Югоизточна Азия своите виждания за либерална демокрация, без да държи сметка за социо-културната специфика в тях. От цитираните мнения и предложените за размисъл многобройни аргументи и факти става ясно, че Азиатско-Тихоокеанският регион е една от главните глобални алтернативи за перспективното социално-икономическо развитие на човечеството. Очевидно е, че процесите, протичащи в това най-динамично развиващо се геопространство, ще трябва да се следят с особено внимание от световната общественост и през XXI век.

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамов, А. Спестяванията на ... — *Континент*, 05. 07. 1995.
Бжежински, Зб. Извън контрол. С., 1994.
Маев, И. Тихият океан ... — *Век 21*, бр. 12, 1995.
Ричардсън, М. Сянката на ... — *Континент*, 25. 04. 1995.
Русев, М. Геополитическата традиция на Русия — минало и настояще. — *Военен журнал*, 1995, № 1.
Хънтингтън, С. Сблъсък на цивилизациите. — *Военен журнал*, 1993, 6.
*** Азия — политико-икономически справочник. С., 1984.

EAST AND SOUTHEAST ASIAN COUNTRIES AND THE GEOPOLITICAL CENTRE OF ASIA AND THE PACIFIC OCEAN

M. Roussev

(S u m m a r y)

The role of East and Southeast Asia in the world today depends on commercial, economic, military and political power of the countries in this region as well as on the specific ethnical composition and various religions of their nations. Since the Second World War the region has been developing in conditions, characterized by geopolitical conflicts between the East and the West. Owing to the current dynamic socio-economic processes, Asia and the Pacific Ocean continue to be a scene of clashes between forces of opposing interests. The political and economic integration which has resulted in the emergence of spaces, incorporating in their margins both the Southern and Eastern Pacific, has turned the Asian-Pacific region into the biggest market of goods, services and ideas of the 21th century and into the best example of a rapid globalization of the international relations.

In the 20 c. different economic, political and cultural systems have combined in their evolution, thus giving rise to serious cataclysms in the region of Asia and the Pacific Basin. These processes strongly depend on external powerful centres and are a direct or indirect consequence of tremendous ideological and geopolitical contradictions on a global and regional scale. Typical examples of permanent and highly diverse conflicts, complicated by external factors, can be seen on the Korean Peninsula and in Indochina. Of a lower geopolitical rank are the conflicts about the Kuril Islands and Taiwan, about the nuclear-weapon tests on the Murorua Island, etc. The ethnical and religious mosaic is considered to be a huge centrifugal potential that will substantially influence the international relations in the next century.

The development of the Asian countries is a continuous process which does not eradicate the rudiments of the old civilization but helps the new tendencies to blend with the long-lasting traditions. The classical choice between political democracy and economic prosperity in them assumes a rather specific character. In search of an optimum socio-economic development pattern, most of the countries in the region have travelled different paths to establish a well balanced authoritarianism, conducive particularly to the national economic priorities. The socioeconomic changes, having occurred in the recent decades in Vietnam, clearly demonstrate the specific features of political culture in the countries of East and Southeast Asia. Presumably, the West will hardly be able to impose its criteria for a liberal democracy in the future without taking into account the sociocultural conditions in this part of the world. Obviously, the Asian-Pacific geospace in one of the main global alternatives for mankind's prosperity.